

С.А. Романюк

Регіональний розвиток і децентралізація: теоретичні та практичні аспекти

Стаття присвячена розгляду теоретичних і практичних аспектів запровадження децентралізації в сучасних умовах регіонального розвитку, які характеризується територіальною економічною концентрацією. Процеси концентрації супроводжуються нерівномірністю, а отже поглибленням територіальних соціально-економічних диспропорцій і територіальної нерівності у доступі населення та бізнесу до різноманітних послуг. З урахуванням започаткованої в Україні понад два роки тому децентралізації проблема її поєднання зі створенням адекватних умов регіонального та місцевого розвитку набуває особливої актуальності. Важливим є розуміння існування взаємозв'язку між такими інститутами, як держава та територіальна громада для формування умов розвитку країни, які виступають як взаємодоповнюючі форми організації суспільства, чий відносний баланс і взаємодія утворюють потенціал розвитку кожної території. Принципи, за якими має здійснюватися децентралізація, мають визначатися завданнями держави і громад, пов'язаними зі створенням умов розвитку, підвищенням добробуту громадян. Поки що в Україні, по-перше, недостатньо умов для здійснення кардинальної децентралізації через млявість реформ з посилення інституту держави, по-друге, не існує чіткого уявлення моделі розвитку держави та її інститутів. Складність створення такої моделі визначається неможливістю повторення успішного реформування тієї чи іншої країни через детермінованість розвитку територій різного масштабу у часі і просторі. З урахуванням цього децентралізація має бути спрямована на посилення спроможності держави та територіальних громад до умов економічного і соціального розвитку, що склалися в Україні. Саме оптимальне співвідношення централізації і децентралізації, використання різних типів і форм децентралізації є найбільш прийнятними в нинішніх умовах.

Ключові слова: регіональний розвиток, економічна концентрація, нерівномірність розвитку, нерівність у доступі до послуг, децентралізація.

Особливістю сучасного економічного розвитку є його територіальна концентрація, що відбувається як у світовому масштабі, так і на рівні окремих країн, а також у межах окремих регіонів: глобалізаційні процеси зробили простір та окремі території ще більш важливими для економічного зростання [1, с. 136].

Основною причиною подібної тенденції є те, що на територіальну поляризацію економічного розвитку значний вплив має ефект агломерації. Найбільш очевидним підтвердженням економічної вигоди від неї є позитивний зв'язок між містами та більш високими доходами, які в них створюються. Практично в усіх країнах міста, насамперед великі, виробляють відносно більшу частину валового продукту нації. Пропорція валового продукту міст завжди суттєвіша за частку їх населення у населенні країни [2, с. 32].

Диспропорції між виробництвом валового продукту міських і сільських територій значно більші в країнах, що розвиваються, і це є ознакою, що процеси урбанізації в них продовжуються. Одночасно із зосередженням у просторі виробництва відбувається міграція населення, насамперед економічно активного, до територій з високою економічною концентрацією. Економічна щільність стимулює населення до пошуку нових можливостей більш прийнятної реалізації здібностей, а в країнах з низьким рівнем розвитку – і задля поліпшення умов життя.

Про масштаби такої міграції свідчить, зокрема, те, що за 2000-2011 рр. чисельність мешканців, які народилися за кордоном, у країнах ОЕСР збільшилася на 40%. З розширенням ЄС міграція всередині цього мегарегіону збільшилась з 2004 р. у 1,5 разу, а у 2014 р. половина мігрантів у країни-члени ЄС була з країн мирних і зростаючих економік. Особливості сучасної міграції полягають у тому, що значна частина мігрантів – високоосвічені особи. Так, за оцінками ОЕСР у країнах цієї організації у 2010-2011 рр. проживали 10% усіх високоосвічених працівників, які народилися в Африці [3].

Економічна діяльність урбанізованих територій сьогодні обчислюється у понад 80% ВВП в більшості індустріалізованих країн. Частка урбанізованих територій у менш розвинутих державах складає понад 50%. Зокрема, 10 найбільших міст-мегаполісів Мексики з третиною населення усієї країни виробляє 62% національного валового продукту. У Китаї 120 міст забезпечують виробництво 75% ВВП країни. Глобалізація значно прискорила підвищення ролі великих міст у територіальній концентрації економічної активності. 100 найбільших міст у 2005 р. виробили майже 25% світового ВВП, а ВВП японського міста Токіо за обсягом наблизився до ВВП Канади, американського міста Нью-Йорка – до Іспанії, а Лондона (Велика Британія) – до Швеції [4, с. 65]. І є підстави стверджувати, що подібні тенденції будуть тільки посилюватися. Адже економічний розвиток зазвичай не збігається з межами адміністративно-територіальних одиниць. Спроби штучно стримати (чи активізувати) міграцію економічно активного населення чи через державну (регіональну, місцеву) політику стимулювати економічну активність у регіоні або в окремих громадах, як правило, малоперспективна справа для органів влади будь-якого територіального рівня, особливо у довготерміновому вимірі.

Водночас процеси концентрації супроводжуються нерівномірністю, а отже поглибленням територіальних соціально-економічних диспропорцій і територіальної нерівності у доступі населення та бізнесу до різноманітних послуг як публічних, так і ринкових. Усвідомлення тенденцій, що визначають сучасні парадигми регіонального розвитку, є надзвичайно важливим для формування державами адекватної означеним вище викликам регіональної політики. Її інституціональна архітектура, нормативно-правове забезпечення, інструментарій мають постійно пристосовуватися до умов, у яких відбуваються зміни в регіональних процесах. Щобільше, ця політика покликана посилювати загальну координацію різних сфер публічного управління, що мають безпосередній чи опосередкований територіальний вимір. Як свідчать дослідження, у більшості розвинутих країн регіональна політика останнім часом змінює змістовне наповнення, акцентуючи увагу та вплив не на окремі, насамперед слабозрозвинуті, території, а на всі регіони, зосереджуючись на забезпеченні ендегенних регіональних і місцевих чинників розвитку. Домінуючим стає так званий територіально-спрямований підхід, що будується на принципі синергічності взаємодії усіх учасників регіональних процесів – державних і місцевих органів влади, самоврядування, бізнесу та населення [5, с. 80].

З урахуванням започаткованої в Україні понад два роки тому децентралізації проблема її поєднання зі створенням адекватних умов регіонального та місцевого розвитку набуває особливої актуальності. Адже децентралізація як спосіб підвищення спроможності місцевого самоврядування впливати на розвиток територій ніколи не сприймалася у пострадянській Україні серйозним чинником розвитку країни загалом. Їй завжди протистояло намагання, виходячи виключно з політичних мотивів, розподіляти владні повноваження на користь центру задля концентрації фінансових ресурсів з їх подальшою «роздачею» на основі формульного підходу чи без нього, який завжди ставив місцеву владу у позицію прохача. У такому аспекті децентралізація органами місцевого самоврядування розглядалася і розглядається як спосіб отримати більше повноважень і фінансових ресурсів під них. Предметом «торгу» між центральною владою та самоврядування при цьому є їх обсяг. Яскравим прикладом цього слугують недавні звернення низки обласних рад до Президента України, Верховної Ради України та українського уряду з пропозиціями розподілити повноваження між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування обласного рівня [6].

Методологія обґрунтування моделі децентралізації передбачає насамперед врахування того, що надзвичайно важливим є розуміння існування взаємозв'язку

і взаємодії між такими інститутами як держава та територіальна громада (об'єднання громад на адміністративній основі) для формування умов розвитку країни. Держава і громада завжди виступають як взаємодоповнюючі форми організації суспільства.

Економічний розвиток в умовах громади відбувається при існуванні необхідних основних умов: забезпечення мікроекономічної ефективності, відповідної соціальної політики, що підтримує цю ефективність, а також ефективне вирішення виникаючих для економічних суб'єктів проблем. Це створює так зване мікроекономічне середовище, що скорочує транзакційні витрати, знижує ризики, що супроводжують економічну діяльність [7, с. 5].

Неформальні правила та зв'язки, які притаманні громаді, сприяють створенню для економічних суб'єктів, розташованих на її території, неконкурентних умов перерозподілу на свою користь місцевих ресурсів і доходів. Консервування тривалий час у громаді таких відносин стає вигідним місцевій еліті, стимулює корупцію, перешкоджає появі нових інвестицій, призводить до зростання вартості транзакцій суб'єктів місцевого ринку, негативно впливає на її економічний і соціальний розвиток [8, с. 27].

Створення конкурентного середовища, запровадження загальних для суспільства стандартів ефективності і справедливості, яке можливо лише на загальнодержавному рівні, має обмежувати привілеї таких груп і протидіяти їм через перерозподільчі механізми. Прийнятна взаємодія держави та громади дозволяє отримати потенційно позитивний ефект кожному з цих інститутів – розмежувати відповідно до поставлених завдань розвитку зобов'язання, повноваження, відповідальність і автономію у певних сферах (субсидіарність у завданнях). Саме цими завданнями, пов'язаними зі створенням умов розвитку, підвищенням добробуту громадян, визначається принципи, за якими має відбуватися децентралізація. Повноваження не можуть бути відірвані від завдань і відповідної відповідальності різних територіальних рівнів центральної влади і місцевого самоврядування за їх виконання. Як правило, такі завдання насамперед пов'язані з наданням населенню публічних послуг. За винятком дуже обмеженого кола таких послуг з незначною чи відсутньою економією на масштабі, наприклад такої, як вивіз сміття, центральна влада завжди буде причетна до їх надання, навіть після радикальної децентралізації (проблема з вивозом сміття, що призвела до трагедії у м. Львові, засвідчує, що навіть в організації надання такої послуги місцева влада вимагала втручання центральних органів) [9].

Надзвичайно важливими є умови, що характеризують стан держави і громад, при якому здійснюється реформування системи взаємовідносин між ними. «Сила» держави при цьому визначається її спроможністю створити і підтримувати умови для економічного розвитку: макроекономічна стабільність, прозорість правил і процедур ведення бізнесу, ефективний механізм вирішення проблем, що виникають у взаємовідносинах між різними економічними суб'єктами, справедливий (конкурентний) доступ до різноманітних ресурсів (рис. 1).

Висока інституціональна спроможність держави дозволяє суттєво мінімізувати корупцію як на національному, так і місцевому рівні, запроваджувати однакові для усіх громад стандартів і норм, що є обов'язковими для виконання. Водночас сильна держава є основою формування довіри до неї у громад щодо дотримання загальних «правил гри».

Інституціональна слабкість держави дозволяє місцевим елітам «сильних» громад отримувати ренту від близькості до місцевої влади, а також вимагати її від держави, підживлюючи корупцію, спотворюючи ринкове середовище, поглиблюючи нерівність у розподілі ресурсів і доходів вже на національному рівні. Зруйнувати такі взаємовідносини «слабка» держава самостійно не спроможна. Ось чому у подібних обставинах «слабка» держава часто звертається до більш «сильних» держав чи міжнародних інституцій за допомогою вирішення власних

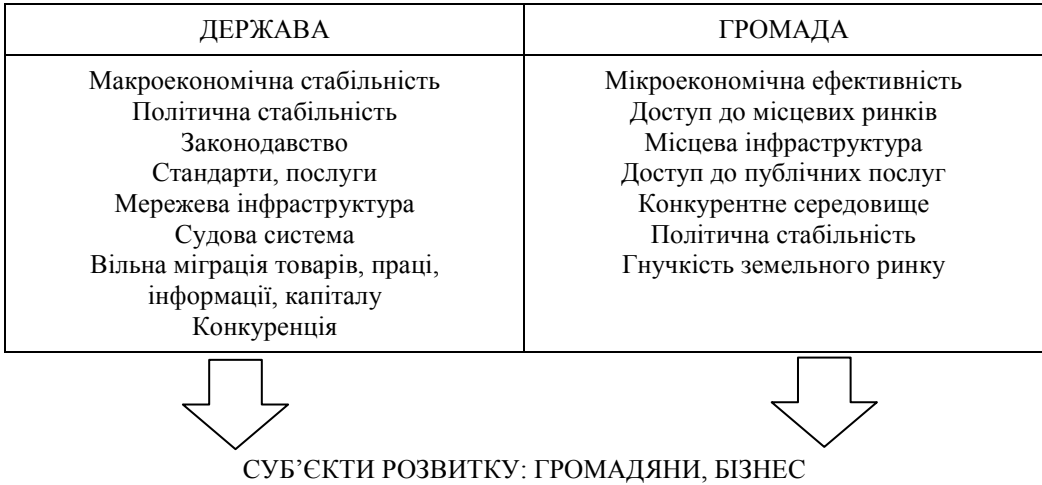

Рис. 1. Чинники впливу держави та громади на розвиток країни та складових її територій

проблем (екзогенне втручання). Громади з низьким потенціалом розвитку (слабкі), особливо подрібнені, втрачають можливість взагалі бути почутими «слабкою» державою і опиняються на периферії розвитку (рис. 2).

		ГРОМАДА	
		Слабка	Сильна
Держава	Сильна	<ul style="list-style-type: none"> • Відповідальність без права бути почутим • Довіра лише за умови чіткої інформації від держави • Сигнали ринків недосконалі • Висока вартість транзакцій • Недостатність публічних послуг 	<ul style="list-style-type: none"> • Баланс відповідальності та прав • Вартість транзакцій мінімізована • Довіра до інформації (прогнозованість дій на різних рівнях управління) • Активна участь у заходах розвитку • Пошук ренти через конкурентність
	Слабка	<ul style="list-style-type: none"> • Відсутність прав і відповідальності • Високі витрати на будь-які транзакції • Загальна нестабільність, брак державних правил • Значні ризики; незначні санкції за обман і низьку якість • Публічні товари розкрадаються та руйнуються 	<ul style="list-style-type: none"> • Права без відповідальності • Висока вартість транзакцій • Примітивне нерозвинуте громадянське суспільство • Шантаж щодо держави, пошук неконкурентної ренти • Неєфективна конкуренція та слабка мобільність • Брак довіри та асиметричний розподіл публічних товарів і послуг

Рис. 2. Слабка / сильна держава / громада: вплив на розвиток території [7, с. 11]

Виходячи з інституціональної слабкості української держави в сучасних умовах, здійснення швидкої кардинальної повномасштабної децентралізації є надзвичайно складним завданням. Слід враховувати, що розвиток будь-якої території (країни, регіону, громади) завжди є детермінованим у часі і просторі. Кожна з таких територій має відмінну від інших історію, спадщину, політичні проблеми, інші характеристики, які впливають на визначення траєкторії економічного зростання, соціальних перспектив тощо. Розмір окремої країни, рівень розвиненості (політичної, економічної, культурної тощо) інших країн, що її оточують, також має суттєвий вплив на розвиток. Така варіативність детермінує обставини та особливості, які весь час змінюються як між країнами, так і всередині країн. Вона визначає і характер, спосіб, напрями реформ і їх швидкість. Модель перетворень, яка успішно була реалізована у певний часовий період у певній країні, є унікальною, і сподівання на її повторення з подібними результатами при інших обставинах в інший часовий період в іншій країні є безпідставними.

Аналіз наукових і практичних досліджень доводить, що тенденції територіальної економічної концентрації в Україні за останні два десятиліття мають стійкий характер і загалом на відрізняються від процесів, притаманних країнам з недостатньо розвинутою економікою. Левова частка валової доданої вартості країни зосереджується в столиці, а також у містах – регіональних центрах і містах обласного значення, у яких акумулюються фінансові потоки, найбільш кваліфікована робоча сила, капітал, науково-дослідна база: 60-90% усіх інвестицій, будівництва, ринкових послуг, створених компаній у регіонах концентруються в цих містах; у 31 місті країни зосереджено 48% промислового виробництва [10].

Водночас на сільську місцевість припадає лише 2% загальнонаціональних обсягів будівництва і 3% ринкових послуг.

Серед міст – регіональних центрів лише у 7 з них протягом останніх 15 років зафіксовано зростання як концентрації економіки, так і щільності населення. Ці міста мають потенційну базу розвитку за умови динамічного залучення інвестиційних ресурсів. У решти 18 міст (міста Київ і Севастополь не враховувалися) відзначено зростання економічної щільності з одночасним зменшенням щільності населення. Ці регіональні центри перебувають у певній зоні ризику, оскільки подальше зменшення населення в них може стримувати гіпотетичний динамічний розвиток.

Натомість серед міст обласного значення дисперсія значень динаміки показників щільності економіки та населення значно більша. Лише у 21 такому місті позитивна динаміка економічної концентрації збіглась зі зростанням щільності населення. Це всього 14% від загальної кількості міст, що мають подібний статус. 84 міста (57%) при збільшенні економічної концентрації демонстрували низхідну динаміку щільності населення.

Не є точками економічного зростання більшість міст районного значення, особливо в центральних і східних регіонах країни: 163 міста (35,8%) перебувають у складному економічному стані (зменшення щільності валової доданої вартості (ВДВ) та щільності населення; у тому числі у 136 містах зменшився показник ВДВ на одну особу) [4, с. 125-127].

Найбільш небезпечна ситуація склалась у 154 сільських районах, знелюднення яких супроводжується згортанням у них економічної діяльності. У подальшому на таких територіях скорочуватимуться обсяги реалізації різноманітних послуг (насамперед для населення), занепадатиме і надання публічних послуг, оскільки зростатиме їх вартість для органів місцевого самоврядування.

Слід також відзначити динамічне погіршення в останнє десятиліття соціально-економічного становища сільських населених пунктів. За цей період у країні їх кількість з чисельністю населення понад 500 осіб зменшилася майже на 10%.

Одночасно спостерігається процес розукрупнення сільських населених пунктів: понад половину з них (52,5%) у Сумській, 45,7% у Чернігівській, 42,8% у Харківській, 39,6% у Полтавській, понад третину в Луганській, Кіровоградській, Дніпропетровській і Донецькій областях налічують до 100 жителів. На початок 2014 р. кількість населених пунктів з чисельністю жителів до 50 осіб становила 17,3% від загальної кількості сільських поселень [11, с. 6].

Майже 55% від числа зайнятих серед сільського населення працюють за межами свого населеного пункту, з них більшість – понад дві третини – у містах і селищах міського типу. Кількість населених пунктів, у яких відсутні будь-які суб'єкти господарської діяльності, становила третину від загальної їх кількості. Відсутні дороги з твердим покриттям у 6,7 тис. сільських населених пунктах з числом жителів 2,2 млн осіб. 12,5 тис. сільських населених пунктів мають неосвітлені вулиці. За 10 років на 11,7% скоротилася кількість діючих за призначенням шкіл; більш ніж втричі зменшилася кількість сільських лікарень, до 13,5 тис. фельдшерсько-акушерських пунктів [11, с. 8-10]. Подібні тенденції «вимивають» із сільських територій не тільки малий і середній бізнес, зменшують обсяги послуг, що надаються сільським жителям, але й послідовно погіршують якість і скорочують обсяги публічних послуг (про що свідчить зменшення шкільних і медичних закладів).

У цих умовах зупинити подальшу деградацію людського життя можливо через об'єднання сільських громад, що економічно (і соціально) є абсолютно виправданим кроком, насамперед навколо наявних і потенційних точок економічної активності. Виходячи з надзвичайно повільного їх об'єднання, доцільно стимулювати різноманітні форми їх співробітництва, що в подальшому можуть трансформуватися в об'єднані громади. Саме у такий спосіб бажано вирішувати проблему спроможності громади надавати певний перелік послуг. Надання багатьох їх видів є економічно виправданим, якщо кількість користувачів сягає певної величини. Питомі витрати надання таких благ можна знизити, розширивши коло жителів, які можуть ними користуватися та одночасно, сплачуючи податки, брати участь у фінансуванні витрат.

Посилення інституційної спроможності потребують і міста районного значення, оскільки вони мали б бути потенційними центрами економічного зростання, збільшуючи можливості поліцентричного розвитку в регіонах. Нагальним є подальше впровадження фіскальної децентралізації, започаткованої у минулому році, яка передбачає збільшення фінансової спроможності місцевих бюджетів з надання публічних послуг населенню. Вже очевидно, що її плодами в нинішній час користуються переважно лише міста та більш чисельні територіальні громади, що розташовані навколо цих міст. Аналіз територіальної диференціації надходжень місцевих бюджетів від запровадженого у 2015 р. акцизного податку від реалізації підакцизних товарів по адміністративних районах країни свідчить, що найбільші їх обсяги зосереджуються в регіональних центрах, а також територіальних громадах, що розташовані вздовж автомобільних транспортних коридорів, що проходять по країні [14] (рис. 3).

Таким чином, диспропорції у спроможності різних громад до розвитку у подальшому будуть лише посилюватися, як віддзеркалення наявні територіальної концентрації економічної активності.

У зв'язку з цим, важливим є усвідомлення того, якою мірою і з якою швидкістю мають здійснюватися трансформації у вимірах децентралізації – адміністративному, економічному, політичному та фіскальному (бюджетному), якою має бути їх комбінація, наскільки доцільним є одночасне проведення реформ у цих вимірах.

Аналіз засвідчує, що навіть у розвинутих країнах динаміка децентралізації може гальмуватися чи мати зворотний процес у низці громадами певних публічних послуг. Подібні тенденції спостерігаються у ряду європейських держав.

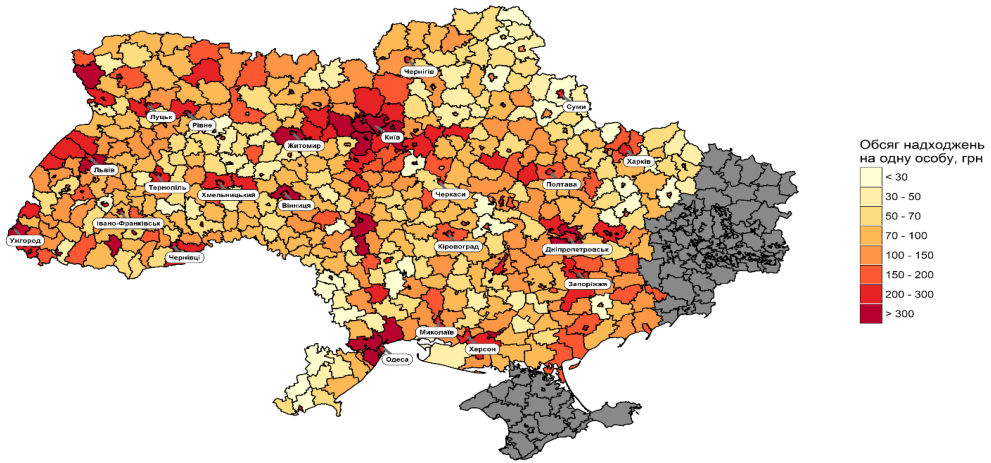

Рис. 3. Фактичні надходження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів у внутрішньорегіональному розрізі за 2015 р.

Їх поява пов'язана з намаганням центральних органів влади підвищити ефективність надання публічних послуг населенню в умовах жорсткої економії бюджетних витрат із збереженням відповідних стандартів цих послуг [2, с. 10]. Таким чином, при певних умовах можливі і доцільні зворотні децентралізаційні кроки, що забезпечують порушення умов справедливості, рівності у доступі чи надмірні витрати бюджетних ресурсів при наданні певних публічних послуг.

У цьому контексті повчальним є досвід здійснення децентралізації у Франції, черговий етап якої розпочався у 2012 р. і завдання якого – реорганізувати місцеві органи влади (та їх повноваження) для адаптації цього інституту до умов економічного розвитку країни. З урахуванням концентрації економічної активності окремі повноваження комун передаються метропольним утворенням та міжмуніципальним структурам, які формуються в масштабах, подібних до урбанізованих територій, що має сприяти максимізації економічних вигод.

Прийняття рішень на їх рівні, де зосереджується значний обсяг економічних зв'язків і взаємодії економічних суб'єктів, сприятиме врахуванню екстерналій, що супроводжують концентрацію населення, робочої сили, капіталу, знань на цих територіях: їх органи влади приділяють більше уваги транспортним потребам, обслуговуванню формальних і неформальних зв'язків, які посилюють можливості створення нових робочих місць і розповсюдження інновацій, запобігають надмірній конкуренції у визначенні ставок місцевих податків і штучному завищенню цін на нерухомість через дефіцит земельних ділянок під будівництво.

Створення менш фрагментарних адміністративних структур (зменшення повноважень невеликих муніципалітетів) на урбанізованих територіях дозволить також отримати позитивний ефект у зростанні продуктивності. Прийняті законодавчі акти дозволяють також незначні зміни у новій конфігурації регіонів, затвердженій парламентом Франції, коли субрегіональні утворення (департаменти), можуть змінюватися як в межах одного регіону, так і переходити під юрисдикцію іншого. До речі, кількість регіонів у країні з початку 2016 р. має бути скорочена майже вдвічі задля пристосування адміністративно-територіального поділу до умов територіального розвитку [3, с. 3-6].

Слід відзначити, що подібні інституціональні і територіальні зміни не можна охарактеризувати виключно як поглиблення децентралізації, адже окремі

повноваження з надання послуг концентруються на вищому територіальному рівні (міжмуніципальні структури, об'єднані регіони) чи передаються урбанізованим територіям. Така гнучкість в їх перерозподілі (централізація-децентралізація) обумовлена економічною концентрацією, можливістю ефективного витрачання публічних фінансів завдяки економії на масштабі без втрати якості надання публічних послуг.

Виходячи з викладеного, децентралізація має бути спрямована на посилення спроможності держави та територіальних громад до умов економічного і соціального розвитку, що склалися в Україні. Саме оптимальне співвідношення централізації – децентралізації, використання різних її типів і форм є найбільш прийнятним в нинішніх умовах.

Список використаних джерел

1. Barca F. The Case for Regional Development Intervention: Place-Based Versus Place-Neutral Approaches / F. Barca, P. McCann, & A. Rodriguez-Pose // *Journal of Regional Science*. – 2012. – Vol. 52. – No. 1. – P. 134–152.
2. Polese M. *The Wealth & Poverty of Regions. Why Cities Matter*. – University of Chicago Press, 2010. – 288 p.
3. Dumont J.-Ch. We are entering a new era of migration // *OECD Observer*. – 2015. – No 303, September. – Retrieved from http://m.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/5010/We_are_entering_a_new_era_of_migration.html
4. Романюк С. А. Розвиток регіонів у відкритій економіці: теорія, політика, практика : монографія / С. А. Романюк ; Національна академія державного управління при Президентові України. – К., 2013. – 408 с.
5. Романюк С. А. Основні напрями трансформації регіональної політики Європейського Союзу / С. А. Романюк // *Економіка і управління*. – 2013. – №2. – С.76–82.
6. Одеська облрада вимагає договірних відносин з Києвом // 112 канал : офіційний сайт. – 2016. – 30 травня. – Режим доступу: <http://ua.112.ua/polityka/odeska-oblrada-vymahaie-dohovirnykh-vidnosyn-z-kyievom-314959.html>
7. Rodriguez-Pose A. Better Rules or Stronger Communities? On the Social Foundations of Institutional Change and Its Economic Effects / A. Rodriguez-Pose, M. Storper // *Economic Geography*. – 2006. – 82 (1). – P. 1-25.
8. Barca F. An agenda for a reformed Cohesion Policy: a place-based approach to meeting European Union challenges and expectations. Independent Report at the Request of Danuta Hubner, Commissioner for Regional Policy / F. Barca. – 2009. – 218 p.
9. Завал Садового. Чому Львів потрапив у сміттевий колапс // Українська правда. – 2016. – 8 червня. – Режим доступу: www.pravda.com.ua/articles/2016/06/8/7111160/
10. Бершеда Є. Децентралізація: соціально-економічні передумови українського вибору / Є. Бершеда, С. Романюк // *Голос України*. – 2016. – 27 травня.
11. Соціально-економічне становище сільських населених пунктів України 2013 : статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К. : Консультант, 2014. – 186 с.
12. Decentralization at a crossroads. Territorial reforms in Europe in times of crisis // *CEMR*. – 2013. – October. – P. 68.
13. An economic approach to local government reform // *Tresor-Economics*. – 2015. – October. – P. 8.
14. Голвазін О. М. Вплив фінансової децентралізації на територіальний розвиток України в умовах економічної концентрації / О. М. Голвазін // *Ефективна економіка*. – 2016. – №6. – Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua

References

1. Barca, F., McCann, P., & Rodriguez-Pose, A. (2012). The Case for Regional Development Intervention: Place-Based Versus Place-Neutral Approaches. *Journal of Regional Science*, Vol. 52, No. 1, 134-152.
2. Polese, M. (2010). *The Wealth & Poverty of Regions. Why Cities Matter*. University of Chicago Press.
3. Dumont, J.-Ch. (2015, September). We are entering a new era of migration. *OECD Observer*, No. 303. Retrieved from http://m.oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/5010/We_are_entering_a_new_era_of_migration.html
4. Romanjuk, S. A. (2013). *Rozvytok rehioniv u vidkrytyi ekonomitsi: teoriya, polityka, praktyka [Development of regions in an open economy: Theory, policy, practice]*. Kyiv: National Academy of Public Administration. [in Ukrainian].
5. Romanjuk, S. A. (2013). Osnovni napryamy transformatsiyi rehional'noyi polityky Yevropeys'koho Soyuzu [Main directions of transformation of the regional policy of the European Union]. *Ekonomika i upravleniye – Economics and Management*, 2, 76-82. [in Ukrainian].
6. Odes'ka oblrada vymahaye dohovirnykh vidnosyn z Kyievom [Odessa Regional Council requires contractual relations with Kyiv] (2016, May 30). *TV Portal 112ua in Ukraine*. Retrieved from <http://ua.112.ua/polityka/odeska-oblrada-vymahaie-dohovirnykh-vidnosyn-z-kyievom-314959.html> [in Ukrainian].

7. Rodriguez-Pose, A., & Storper M. (2006). Better Rules or Stronger Communities? On the Social Foundations of Institutional Change and Its Economic Effects. *Economic Geography*, 82 (1), 1-25.
8. Barca, F. (2009). *An agenda for a reformed Cohesion Policy: a place-based approach to meeting European Union challenges and expectations*. Independent Report at the Request of Danuta Hubner, Commissioner for Regional Policy.
9. Zaval Sadovoho. Chomu L'viv potrapyv u smittyevyy kolaps [Problem of Sadovi. Why Lviv hit in the trash collapse] (2016, June 8). *Ukrainian Pravda*. Retrieved from www.pravda.com.ua/articles/2016/06/8/7111160 [in Ukrainian].
10. Bersheda, Y., Romanyuk, S. (2016, May 27). Detsentralizatsiya: sotsial'no-ekonomichni peredumovy ukrayins'koho vyboru [Decentralization: socio-economic background of Ukrainian choice]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*. [in Ukrainian].
11. State Statistics Service of Ukraine (2014). *Sotsial'no-ekonomichne stanovyshche sil's'kykh naselenykh punktiv Ukrayiny 2013 [Socio-economic situation of rural areas of Ukraine in 2013]*. Kyiv. [in Ukrainian].
12. Decentralization at a crossroads. Territorial reforms in Europe in times of crisis (2013, October). *CEMR*, p. 68.
13. An economic approach to local government reform (2015, October). *Tresor-Economics*, 154, p. 8.
14. Golvasin, O. M. (2016). Vplyv finansovoyi detsentralizatsiyi na terytorial'nyy rozvytok Ukrayiny v umovakh ekonomichnoyi kontsentratsiyi [The impact of fiscal decentralization on territorial development of Ukraine in the economic concentration]. *Efektivna ekonomika – Effective Economy*, 6. Retrieved from www.economy.nauka.com.ua [in Ukrainian].

Romanyuk S. A. Regional development and decentralization: theoretical and practical aspects.

The article is devoted to examining of theoretical and practical aspects of introducing decentralization under current regional development conditions, which are characterized by territorial economic concentration. Globalization substantially influences regional development by concentrating it within certain areas, increasing the role of large cities in territorial concentration of economic activity. At the same time concentration processes are accompanied by unevenness, which leads to sharpening of territorial social and economic disparities and territorial inequalities in population and businesses' access to various services. Recognizing the trends that define modern paradigms of regional development is extremely important for creating state regional policy that is adequate to challenges mentioned above and that must constantly adapt to conditions of changes in regional processes. Considering decentralization, which started in Ukraine two years ago, the problem of its combination with creation of adequate conditions for regional and local development becomes especially urgent. It is important to recognize the interconnection between the institutes like state and territorial community (administrative-based consolidation of communities) in order to form conditions of country development, which always act as complementary forms of organization; their relative balance and interaction create potential for development of each area. Turbulence of this balance occurs constantly, with different intensity, and influences medium-term and long-term perspective of territorial development for different scales. Principles, according to which decentralization is to be implemented, must be defined by tasks of state and communities that are related to formation of development conditions, increasing welfare of citizens. It seems impossible to define clearly the authorities for each territorial level of central and local bodies of power and local governments because, excluding very limited range of public services with insignificant economies of scale, both local and national governments always take part in their provision even after radical decentralization. For now, at first, there are insufficient conditions in Ukraine for implementing cardinal decentralization because of sluggishness of reforms aimed at strengthening of the institute of state; secondly, there is no clear development model for state and its institutes. It is important to realize the extent and speed of transformations in the decentralization dimensions – administrative, economic, political and fiscal (budgetary), how they must be combined, how reasonable it is to implement the reforms simultaneously. It is the optimal proportion of centralization and decentralization, usage of different types and forms of decentralization that is the most appropriate in current conditions that would secure the country from too high policy risks.

Keywords: regional development, economic concentration, unevenness of development, inequalities in access to services, decentralization.

Романюк Сергій Андрійович – доктор економічних наук, доцент, директор Інституту «Вища школа державного управління» Національної академії державного управління при Президенті України (e-mail: rosand@i.ua).

Romanyuk Sergiy Andriyovych – Dr. Sci. (Econ.), Assoc. Prof., Director of High School of Public Administration of the National Academy of Public Administration.

Надійшло 21.06.2016 р.